

hogy a belügyminiszter a kivándorlásról szóló 1909:II. tc. 11. §-a értelmében jelentette a Háznak, hogy a *Cunard* liverpooli hajózársaságnak, illetve magyarországi helyettesének, az *Adria* m. kir. tengerhajózási részvénytársaságnak engedélyt adott arra, hogy *Pancsova, Újvidék, Gombos és Gyékényes* határállomásokon kivándorlási irodákat állíthasson fel. „E vállalat régebbi irodái közül megtartja a jövőre is *fiumei és csáktornyai* irodáját, míg ellenben a régebbi irodái közül a *csacai, pozsonyi, királyhidai és soproni* állomások 1911. évi március 25-étől kezdve a Nordatlantischer Dampferlinien-Verbandban egyesült gőzhajózársaságok vezetése alá kerülnek.” (Uo., 271. l.)

C

1911 júl. 3

Ivánka Imre függetlenségi képviselő¹ felszólalása a magyar néptömegek kulturális elmaradottságáról és a szlovák kivándorlást előidéző aránytalanul magas községi pótdáról az 1911. évi költségvetés tárgyalásakor

Képv. Napló, 1910—15, IX. 301. l.

... Hiába ábrándozunk addig egységes Magyarországról, ahol a nemzetiségeket meg tudjuk magyarosítani, amíg saját magyar véreinknek nem tudunk kultúrát adni. Nem akarok arról beszélni, hogy az egyetemek túltömöttsége miatt rendszeres felsőoktatás ma egyáltalán nem lehetséges, mert a legékesebb szavú tanár, a legnagyobb tudású tanár ülhet a katedrán, és mégis lehetetlenség, hogy az ifjúság a hallottakból tudást merítsen, mert be sem fér a terembe a pesti egyetemen. Nem akarok arról beszélni, hogy a városi és községi pénzügyek mily elhanyagolt állapotban vannak, hogy hány község van, ahol 100%-nál nagyobb a pótdó, holott a kormánynak kötelessége volna itt közbelépni, mert a legtűrhetlenebb állapotoknak, a legnagyobb elszegényedésnek ez az alapja.

Nem mutatott rá még senki ebben a házban, hogy a kivándorlás nagy kútforrását az képezi, hogy a sok tót kisközségben 150—200 százalékos pótdó is van, és hogyha a szegény paraszt meg is bírná fizetni az állami adóját, a pótdó és az azzal járó mindenféle sallang, egyházi adó stb. elviselhetetlenné teszi rá nézve az életet. De mindezek szanálására a kormány részéről a legkisebb jóakaratot, a legkisebb törekvést nem lehet látni. Megelégedtek azzal a dicsőséggel, amelyeket a választási hadjáratokon arattak. A jó nép most már nem választópolgár, hanem csak adófizető. A választópolgárt az isten éltesse majd a jövő választásokon, addig pedig az adófizető fizesse a keserves adót, addig nem kell vele törődni, addig lehet minden törvényt, minden intézkedést a nyakába zúditani. (*Mozgás és derűtség a baloldalon, Az elnök cseppet.*)...

Melléklet:

1909 ápr. 19

Miniszterelnökségi fogalmazvány az állami számvevőszék elnökének „a külföldi alap kezelése tárgyában teendő feljegyzése ügyében”¹

ME 1909—XIV—192 (2094/909)
(Gépirásos fogalmazvány²)

Volt szerencsém venni Nagyméltóságodnak f. év április hó 15-én 560. eln. sz. a. kelt becses átíratát, melyben ki méltóztatott fejteni kívánságait és észrevételeit a külföldön élő magyar állampolgárok segélyezésére szolgáló átalányösszeg³ kezelésére vonatkozólag.

Ami elsőben azon összegek elszámolását illeti, melyek idegen alapokból fordíthatnak a kül-

¹ A békési kerület 48-as Kossuth-párti képviselője.

² A fogalmazványt megelőzik az irat felzetén Klebelsberg Kunó gr. feljegyzései, és podig: [gépirással] „Tárgy: Állami számvevőszék elnöke a külföldi alap kezelése tárgyában. — Iktatmány tartalmát miniszterelnök úr Ó Nagyméltóságának referáltam, mely alkalommal jeleztem azt is, hogy a Julián-Egyesületől 1905-től, amióta nem e helyről megállapított költségvetés alapján működik, hanem a szlavoniai magyarság nemzeti gondozására átalányösszeget kap, nem kívánatik be számadás. Ó Nagyméltósága erre kijelenteni méltóztatott, hogy nem kívánja a Julián-Egyesület számadásait bekérni, s elégséges lesz, ha az egyesület igazgatóságának a számvizsgálattal megbízott két tagja által a számadások helyességéről tett 1904., 1905.,

földi magyarság gondozására, jelezni kívánom, hogy az eddigi elszámolási mód azért követetett, hogy az e célra felhasznált hitel magasabb volta külföldön feltűnést ne keltsen. Ez a körülmény annál nagyobb figyelmet érdemelt, mert a közös külügyminisztérium csak azon feltétel alatt egyezett bele a külföldi actiók megindításába, hogy ezen annyira kényes természetű ügykör a nyilvánosság-nak minél teljesebb kizárásával s minél kevesebb feltűnéssel intéztessék. E megfontolás elől annyival kevésbé lehet elzárkózni, mert az ellenesetben felmerülő külügyi nehézségekért nem volna viselhető a felelősség. Éppen ezért, bár az eddig követett elszámolási rend további fenntartásához nem ragaszkodom,⁴ azon megoldáshoz, mely szerint a jövőben átvenni szándékolt idegen javadalmazásokból származó bevételek a miniszterelnökség költségvetésében az itteni hitel megfelelő emelése mellett évenként előirányoztassanak, nem járulhatok hozzá. Méltóztassék ugyanis figyelembe venni, hogy a fedezetnek közel 300 000 K-val leendő látszólagos rohamos emelése minő nagy feltűnést keltene, s ezenkívül az idegen javadalmazások közül éppen a legtekintélyesebb, a belügyminiszter kezelése alatt álló kivándorlási alap hozzájárulása nem egyszersmindenkorra megállapított évi összeg, hanem évről évre újabb tárgyalások anyagát képezi, s így a költségvetésbe, mint feltétlenül biztos bevétel, be nem állítható. Méltányolva azonban a Nagyméltóságod által szemrevételezett szempontból felhozottakat, a fenti összegeket a jövőben akként szándékozom elszámolni, hogy a költségvetés érintetlenül hagyása mellett az idegen alapokból befolyó bevételeket az előirányzat nélküli bevételek közé,⁵ az ezen bevételekből eszközölt kiadásokat pedig az előirányzat nélküli kiad[á]sok közé állítatom be.

Ami Excellentiának azon óhaját illeti, hogy egyfelől a külföldi magyarság segélyezésére, másfelől az informatív és sajtóosztály költségeire szolgáló hitel a jövőben már a költségvetésben kettéválasztassék, s külön alrovatok alatt vétessék fel a miniszterelnökség költségvetésébe; tisztelettel megjegyzem, hogy ezen kívánságnak sajnálatomra nem tehetek eleget, mert ha a külföldön élő magyarság nemzeti gondozása vagy valamely más hasonló megnevezés[s] alatt a költségvetésben külön új alrovatot nyitnánk, ez kétségtelenül nagyobb feltűnést keltene, mit pedig, mint már fentebb volt szerencsém jelezni, kerülnünk kell.⁶

Áttérve Nagyméltóságodnak a külföldi alap 1902—1908. évi számadásaira tett becses észrevételeire, a felvetett kérdésekre a következőkben van szerencsém válaszolni.

1. Kovács Sándor és Hodobay Miklós róm. kath. lelkészek Amerikába történt kiküldetésük alkalmával tényleg 600—600 K előleget kaptak. Ámde az útipénz csupán azért neveztetett előlegnek, hogy az illetők legalább bizonyos ideig némi anyagi függésben tartassanak. Időközben azonban a lelkész küldés ügye akként szabályoztatott, hogy minden itteni engedéllyel Amerikába kiutazó lelkész 800 K úti-segélyt kap, melyet nem köteles visszatéríteni. Méltánytalan lett volna tehát a kisebb összegű útipénzt éppen azoktól visszakövetelni, kik a lelkész-küldési actió úttörői voltak.

2. Excellentiád szó tárgyává méltóztatott tenni a miniszterelnökségi tisztviselők, díjnokok és hivataloszlágk részére az 1905. évben adott 1900 K-t is, melyre vonatkozólag szabadon megjegyez-nem, hogy a fenti összeg nem jutalomképpen osztatott szét, hanem mint a csatolt nyugtákból kitűnik, hivatalos órán túl és éjjel teljesített szolgálat díjazása fejében adatott azon oknál fogva, mert éppen abban az időben a külföldi actió a segédhivatalnak rendkívül sok dolgot adott. Újában azonban ily természetű kiadások már nem számoltatnak el a külföldi alap terhére.

3. Az amerikai, bukovinai, romániai és szlaviniai actiók vezetői, valamint a Julián-Egyesület kezeihez kiutalt összegeknek rendel[te]zésükre leendő felhasználása ellenőrzés tárgyát képezi.⁷

1906. és 1907. évi jelentések küldetnek meg visszakérőleg a számvevőszéknek*, mely jelentések a Julián-Egyesülettől r.[övid] ú.[ton] bekérettek.” — A kék ceruzával írt *-hoz kézírással: „NB. Minthogy a Julián-Egyesületi számadások a számvevőszéknek kiadattak, a jelentéshez itt többé szükség nem lévén, az egyesületnek visszaadattak. Kl[ebelsberg] s. k.” További megjegyzések kézírással: „NB. Széchenyi grófnak jeleztem, hogy a számszék a számadások felülvizsgálása iránt kérdést tett, mire a gróf kijelentette, hogy ő készséggel bocsátja a számadásokat Ó Excellentiájára rendelkezésére. Kl[ebelsberg] s. k.” „Erre a számadásokat Ó Excellentiája átvizsgálás végett kiadta a számvevőszéknek. 909 IV/27 Kl[ebelsberg] s. k.”

² „Bizalmas k. s. k.” jelzéssel.

³ „külföldön élő...-tól eredetileg (áthúzottan): „külföldi alap”.

⁴ „bár...-tól eredetileg (áthúzottan): „az Excellentiád által ajánlott”.

⁵ „közé” helyett eredetileg (áthúzottan): „között”.

⁶ Utána áthúzottan: „Ezenkívül pedig a mindkét csoportba tartozó ügyek gyorsan változó természeténél fogva a hitel bizonyos ruganyosságát éppen az ügyek sikeres intézése érdekében nem nélkülözhetem.”

⁷ Ennek a szakasznak az eredeti, áthúzott fogalmazása így hangzik: „Az amerikai, bukovinai, romániai és szlaviniai actiók vezetői az ügyeket e helyről előzetesen megállapított költségvetés alapján

Ami pedig a külföldi alapnak segédhivatali főigazgatóm által való kezelését illeti, megjegyzem, hogy arról 1902-től 1905 végéig egy folytatólagos számadás vezetett, melyet a miniszterelnökségi államtitkár rovincsolt, a számvevőség pedig időnként vizsgált. 1905 végétől a segédhivatali főigazgató a számadásokat évente mutatta be, s azok a számadási okmányokkal együtt átvizsgálás végett kiadtak a számvevőségnek. 1907. évi július hó 1-től kezdve pedig számvevőségem a külföldi alap számadásait havonta vizsgálja, s a megvizsgált számadásoknak egy másolati példányát okmányok nélkül, a havi utalványozási és megszüntetési jegyzékek kapcsán, havonta rendszeresen megküldi Nagyméltóságodnak, s így Excellentiád kívánságának ez érdeemben máris elég van téve.

Végül tisztelettel jelzem, hogy számadásokat és számadási okmányokat a jövőben nem szándékozom Excellentiádnak megküldeni, s ezt 1907. évi július hó 17-én 3476. sz. a. kelt átiratommal is csak azért tettem, mert midőn az állami számvevőségek a külföldön élő⁸ magyar állampolgárok támogatására szolgáló átalány ellenőrzését megkezdette, a külföldi actiók megindításának idejétől kezdve rendelkezésére kívántam bocsátani Nagyméltóságodnak az összes vonatkozó számadásokat.

Fogadja stb.⁹
Bpest, 909. IV/19.

Klebelsberg s. k.

85

1911 márc. 11

Rakovszky Iván előadó bejelentése Kisküküllő és Bars vármegyék kérvényeinek tárgyalásáról a magyar nemzeti görögkeleti egyház szervezése tárgyában¹

Képv. Napló, 1910—15, VI. 55. l.

Elnök²: Következik Kisküküllő és Bars vármegyék kérvényeinek tárgyalása a magyar nemzeti görög-keleti egyház szervezése tárgyában. Előadója Rakovszky Iván képviselő úr. Az előadó urat illeti a szó.

Intézik, s a rendelkezésükre bocsátott összegekről évente el is számolnak. A Júlián-Egyesület megalakítása pedig csak azért kezdeményeztetett, mivel Horvát-Szlavonországok autonómiájára való tekintettel a miniszterelnök saját nevében a szlavoniai magyarság nemzeti gondozását nem intézhette. A Júlián-Egyesület egész belső ügymenetét azonban a miniszterelnökség azon osztálya látja el, mely a többi külföldi actiókat intézi, s így az egyesület ügyeibe teljesen betekinthelek. Erre való tekintettel, és mivel az egyesület évi átalányösszeget kap, (zár)számadásait nem kértém be. Magától értetődik azonban, hogy az egyesületi számadásokat az egyesület saját szervei, név szerint az (állandó) egyesületi számvevő állandóan, az igazgatóság két tagja pedig évről évre ellenőrzi. E két tagnak az 1904. és 1905., valamint az 1906. és 1907. évre vonatkozó számvizsgálati jelentéseit van szerencsém Nagyméltóságodnak vissza-kérőleg tisztelettel megküldeni." Az utolsó mondat kézírású változata: („Hogyha azonban Nagyméltóságod súlyt méltóztatik helyezni arra, hogy a nevezett egyesület számadásai is bekéressenek, ennek nem lenne semmi akadályja”.)

⁸ „külföldön élő” helyett eredetileg (áthúzottan): „külföldi”.

⁹ Előző, áthúzott fogalmazása: „Midőn azon reményemnek adok kifejezést, hogy a fentiekkel Nagyméltóságod becses kérdéseire megfelelően, s esetleges aggályait minden tekintetben eloszlattam, fogadja stb.” — A kérdés vizsgálatához l. még a „külföldi actiók hitel-emelése” tárgyában készült miniszterelnökségi bizalmas jelentést és annak mellékleteként az ezekre fordítandó 1910. évi költségvetés-előnyázatot (Sperativum) — ME 1910—XIV—1144 (4108/910). — Továbbá: a külföldi és társországi magyar könyvtárak könyvvállornányának kiegészítését célzó egykorú akció miniszterelnökségi iratait — ME 1916—XXII—70 (1907/911).

¹ Rakovszky Iván, az ügy előadója, a stubnyai ker. munkapárti képviselője. — A magyar görögkeleti egyház ügye a következő években ismételtén foglalkoztatta a megyei és a városi törvényhatóságokat. Az országgyűléshez eljuttatott kérvények és feliratok tanúsága szerint — mint ez az országgyűlési jegyzőkönyvekből kiténik — a közölt kérvények benyújtása időpontjában 18 megyei (Bács-Bodrog, Békés, Bihar, Csík, Heves, Kolozs, Komárom, Pozsony, Szatmár, Szilágy, Szolnok-Doboka, Temes, Tolna, Udvarhely, Ugocsa, Vas, Zala és Zólyom) és 3 városi (Debrecen, Marosvásárhely, Zombor) törvényhatóság fordult felirattal, illetve kérvénnyel a képviselőházhoz „a görögkeleti vallású magyar nemzeti egyház szervezése iránt”. — A „magyar görögkeleti egyház” létesítésének kérdése — mint arra *Apponyi* Albert